

Anna Kuzior

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Finansów i Ubezpieczeń
Katedra Rachunkowości
anna.kuzior@ue.katowice.pl

POLITYKA RACHUNKOWOŚCI MMŚP W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PREZENTOWANIA WYNIKU FINANSOWEGO

Streszczenie: Artykuł przedstawia możliwości stosowania przez jednostki sektora MMŚP polityki rachunkowości w zakresie pomiaru kosztów i przychodów wynikających z wyceny aktywów oraz prezentowania informacji sprawozdawczych na temat elementów kształtujących wynik finansowy. Zaprezentowane zostały prawa wyboru metod wyceny operacyjnych aktywów trwałych, w szczególności dotyczące amortyzacji oraz ustalania kosztów wynikających z klasyfikowania umów leasingowych. Opisane zostały zasady wyceny bieżącej, jak i bilansowej elementów zaliczanych do zapasów. Zwrócono uwagę na skutki wynikowe wyceny inwestycji finansowych i niefinansowych. Odniesiono się do problemu podatku odroczonego i możliwości odstąpienia od jego ustalania przez jednostki sektora MMŚP. Na koniec zaprezentowano zasady sprawozdawczego ujęcia informacji dotyczących kształtowania się wyniku finansowego, w tym w jednostkach mikro.

Słowa kluczowe: jednostki sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, wynik finansowy, wycena aktywów, sprawozdanie finansowe.

Wprowadzenie

Każda jednostka gospodarcza zobowiązana do prowadzenia ksiąg rachunkowych, a tym samym do ustalania wyniku finansowego i prezentowania informacji na jego temat w sprawozdaniu finansowym, stosuje w tym zakresie, zwykle w sposób ciągły, określone zasady. Wynikają one z obowiązującego podmiot prawa bilansowego, którym dla polskich jednostek, w tym należących do sektora, określonego powszechnie w literaturze mianem mikro, małych i średnich podmiotów (MMŚP) jest ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (zwana dalej

ustawą o rachunkowości) [ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości]. W niektórych przypadkach wskazuje ona jednoznaczne rozwiązania, które muszą stosować wszystkie podmioty, w innych daje jednostkom wybór spośród wskazanych możliwości. W największym stopniu możliwości wyboru dotyczą przyjmowanych przez jednostki zasad wyceny, w szczególności aktywów, ale mogą być też związane ze sposobem prezentowania informacji sprawozdawczych. Prawo wyboru mają zwykle wszystkie jednostki, ale są też takie rozwiązania, które mogą być przyjęte jedynie przez mniejsze podmioty gospodarcze. Te ostatnie, należące do sektora MMŚP, obejmują jednostki, które zgodnie z zapisami art. 64 ustawy o rachunkowości nie mają obowiązku badania sprawozdań finansowych, a także podmioty, które za poprzedni rok obrotowy nie przekroczyły co najmniej dwóch z trzech następujących wielkości: 17 000 000 zł w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego, 34 000 000 zł w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy, 50 osób w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty. Druga wskazana grupa obejmuje zarówno jednostki mikro, jak i małe, zdefiniowane w ustawie o rachunkowości, odpowiednio w art. 3 ust. 1a i 1b oraz w art. 3 ust. 1c i 1d. Formalnie rzecz biorąc, obok jednostek niepodlegających obowiązkowi badania sprawozdań finansowych, w ustawie wskazano mikro i małe podmioty, nie wyodrębniono więc sektora średnich przedsiębiorstw.

Prawo wyboru, przyznane jednostkom na mocy zapisów ustawy, powoduje, że w ramach wymaganego w art. 10 opisu polityki (zasad) rachunkowości muszą one wskazać przyjęte przez siebie rozwiązania. Stosowane zasady, szczególnie z zakresu wyceny bilansowej (instrumenty/narzędzia polityki rachunkowości), wpływają na obraz jednostki gospodarczej prezentowany w sprawozdaniu finansowym, w tym w największym stopniu na wynik finansowy. Oddziaływanie na wynik finansowy odbywa się poprzez ujęcie odpowiednio ustalonych kosztów i przychodów, ale też w konsekwencji przez kwotę podatku dochodowego od osób prawnych, który obciąża wynik.

Z możliwości kreowania wyniku korzystają często duże podmioty, których sprawozdanie podlega analizom prowadzonym przez szeroką grupę interesariuszy i które z tego powodu są zainteresowane kształtowaniem pożądanego wizerunku w raporcie finansowym. Jednostki zaliczane do sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, których sprawozdanie finansowe nie jest zazwyczaj przedmiotem zainteresowania szerokiego kręgu odbiorców, wybierając zasady polityki rachunkowości, bardziej koncentrują się na wynikających z nich kosztach czy też pracochłonności stosowanych rozwiązań.

Celem artykułu jest przedstawienie i ocena możliwości wyboru instrumentów polityki rachunkowości w zakresie kształtowania wyniku finansowego, w szczególności w zakresie wyceny aktywów oraz wskazanie sposobów prezentowania informacji na jego temat przez jednostki sektora mikro, małej i średniej przedsiębiorczości, na tle zasad wynikających z ustawy o rachunkowości. Przygotowując artykuł wykorzystano metodę analizy aktów prawnych i literatury przedmiotu.

1. Pomiar kosztów wynikających z wyceny operacyjnych aktywów trwałych

W związku z prowadzeniem działalności podstawowej jednostki angażują zasoby o charakterze aktywów trwałych, do których należą środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne. Podlegają one systematycznemu zużyciu, które jest odnoszone w ciężar kosztów, zgodnie z zasadami wskazanymi w ustawie o rachunkowości [Kuzior, 2011b, s. 135-136].

Punktem wyjścia dla obliczenia wysokości kosztów z tytułu zużycia operacyjnych aktywów trwałych jest ustalenie ich wartości początkowej. W tej kwestii zapisy ustawy o rachunkowości nie zostawiają jednostkom prawa wyboru, wartością tą jest, w zależności od sposobu pozyskania aktywów, cena ich nabycia lub koszt wytworzenia, w szczególnych przypadkach wartość godziwa. Jednak sposób i tempo odniesienia wartości środka trwałego oraz wartości niematerialnych i prawnych do wyniku finansowego jest zasadniczo uwarunkowane decyzjami podjętymi przez jednostkę gospodarczą. Po pierwsze, ustala ona okres ekonomicznej użyteczności, czyli czas, w którym aktywa trwałe będą podlegały amortyzowaniu. Zgodnie ze wskazaniem ustawy należy tu uwzględnić zarówno zużycie fizyczne, wynikające z faktycznego zaangażowania środka trwałego w procesach produkcyjnych i pozaprodukcyjnych oraz zużycie ekonomiczne związane z postępem naukowo-technicznym warunkującym pojawienie się technologicznie nowych zarówno środków trwałych, jak też elementów wartości niematerialnych. Po drugie, jednostka dokonuje wyboru metody amortyzacji operacyjnych aktywów trwałych. Zasadniczo ustawa nie ogranicza podmiotów w tej kwestii, wyjątkiem jest wartość firmy, która musi być amortyzowana metodą liniową. A zatem sposób, w jaki wartość składnika podlegającego amortyzacji zostanie rozłożona w czasie leży wyłącznie w gestii jednostki, ma ona bowiem całkowitą dowolność w wyborze metod amortyzacji. Ustawa o rachunkowości nie wskazuje bowiem ani konkretnych metod, ani też nie daje żadnych wskazówek co do tego, jakimi przesłankami powinny kierować się jednostki dokonując ich wyboru.

Istotny jest tu fakt, że wybraną metodę należy stosować do momentu całkowitego umorzenia składnika aktywów bądź do jego usunięcia z ksiąg rachunkowych. Dodatkowo podmioty podejmują decyzję co do wysokości ewentualnej wartości końcowej środka trwałego, która jeśli jest istotna, obniża wartość dokonywanych odpisów amortyzacyjnych. Wszystkie wartości szacowane przez jednostkę, związane z procedurą amortyzowania aktywów (okres ekonomicznej użyteczności i wynikające z niego stawki amortyzacji, wartość końcowa), muszą być rokrocznie weryfikowane, a skutki tej weryfikacji uwzględniane przy ustalaniu kwot amortyzacji w kolejnych latach. Amortyzacja, obok licznych funkcji przypisywanych jej w literaturze, pozwala w rachunkowości na zachowanie zasady współmierności kosztów i przychodów, istotnej z punktu widzenia ustalania wyniku finansowego. Z tego też powodu koszt amortyzacji aktywów trwałych wykorzystywanych w procesach produkcyjnych odnoszony jest do wyniku w momencie sprzedaży wyrobów wytwarzanych przy zaangażowaniu wspomnianych zasobów, co oznacza, że może to mieć miejsce po zakończeniu okresu ich ekonomicznej użyteczności. Charakteryzując problem amortyzowania aktywów należy też wspomnieć o możliwości dokonywania odpisów uproszczonych, polegających na jednorazowym zaliczaniu do kosztów składników majątkowych o niskiej wartości początkowej. Ze względów praktycznych zapis z art. 32 ust. 6 ustawy o rachunkowości jest powszechnie stosowany przez jednostki gospodarcze w ramach przyjmowanej polityki rachunkowości. Bardzo często granicą jest kwota akceptowana również przez prawo podatkowe jako koszt uzyskania przychodów, która obecnie kształtuje się na poziomie 3500 zł zgodnie z ustawami o podatku dochodowym [Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r.; Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r.].

Oprócz kosztów podstawowej działalności operacyjnej wynikających z wyceny operacyjnych aktywów trwałych, jednostki w pewnych okolicznościach ujmują również z tego tytułu koszty zaliczane do pozostałej działalności operacyjnej. Zgodnie bowiem z zasadą ostrożnej wyceny operacyjne aktywa trwałe muszą być testowane pod kątem ich utraty wartości. Ten obowiązek wynika z art. 7 ustawy o rachunkowości, w którym znajduje się zapis, że w wyniku finansowym, niezależnie od jego wysokości, należy ująć odpisy z tytułu utraty wartości użytkowej środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych. W przypadku występowania przesłanek utraty wartości i stwierdzenia, że wartość odzyskiwalna aktywów jest niższa od ich wartości bilansowej, jednostki dokonują odpisów aktualizujących odnoszonych do wyniku finansowego. Zasady i procedury ustalania odpisów z tytułu utraty wartości wynikają zarówno z art. 28 ust. 7 oraz art. 32 ust. 4 i 5 ustawy o rachunkowości, jak i z zapisów Krajowego Standardu Rachunkowości nr 4 Utrata wartości aktywów [KSR 4].

Jednak w szczególności ustalenie wartości użytkowej aktywów wymaga od jednostki przyjęcia określonych założeń (przepływy pieniężne, stopa dyskontowa), które mają wpływ na kwotę odpisu lub jej brak i docelowo na wynik finansowy. W przypadku małych i średnich podmiotów zainteresowanie dokonywaniem odpisów z tytułu utraty wartości jako elementu sterowania wynikiem może być mniejsze niż w jednostkach dużych ze względu na, z jednej strony, dużą pracochłonność, czyli kosztowność tej procedury, a z drugiej w związku z ograniczonym zainteresowaniem sytuacją takiej jednostki ze strony szerokiego grona użytkowników zewnętrznych.

Koszty, które jednostki ujmuje w księgach rachunkowych z tytułu wykorzystywania operacyjnych aktywów trwałych, wynikają również z odpłatnego użytkowania tych zasobów, głównie na podstawie umów leasingowych. Zasady rozliczania kosztów będących konsekwencją zawarcia takich transakcji uzależnione są od typu umowy. Na potrzeby rachunkowości wyodrębnia się leasing operacyjny i finansowy oraz określa dla każdego z nich skutki sprawozdawcze. W art. 3 ust. 4 ustawy o rachunkowości określono przypadki, w których leasing należy traktować jako finansowy, a więc zaliczać przedmiot umowy do majątku korzystającego. Warunki zostały tak sformułowane, że w zasadzie tylko krótkoterminowe umowy dotyczące odpłatnego użytkowania aktywów nie rodzą konsekwencji w postaci ujęcia w bilansie aktywów. Leasing finansowy wymaga od korzystającego zastosowania bardziej skomplikowanych procedur prowadzących do ustalenia kosztów. Składają się one bowiem z dwóch elementów – amortyzacji przedmiotu umowy oraz części odsetkowej raty leasingowej, stanowiącej koszty finansowe. Ta ostatnia, zgodnie z wymogami przyjętymi w Krajowym Standardzie Rachunkowości nr 5 Leasing, najem i dzierżawa [KSR 5] musi być rozliczana metodą wewnętrznej stopy zwrotu, choć w sytuacji, gdy nie powoduje to istotnego zniekształcenia obrazu sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego przekazywanego przez sprawozdanie finansowe, jednostki mogą stosować pewne uproszczenia. Mianowicie, dopuszczono w takim przypadku metodę liniową oraz sumy numerów do rozliczania części odsetkowej rat leasingowych. Ten mniej skomplikowany sposób alokacji nie zmienia kwoty kosztów obciążających wynik finansowy, powoduje jedynie ich inny rozkład w czasie. Mimo tego uproszczenia, rachunkowość leasingu finansowego jest niewątpliwie bardziej pracochłonna. Ujęcie w księgach rachunkowych skutków zawarcia umowy leasingu operacyjnego polega na zaliczeniu do kosztów podstawowej działalności operacyjnej całej raty leasingowej. Nie wywołuje więc ono w zasadzie żadnych dodatkowych czynności, poza wprowadzeniem do ewidencji danych z otrzymanej od finansującego faktury. Ustawodawca od momen-

tu wprowadzenia w 2002 r. do polskiego prawa bilansowego klasyfikacji umów leasingowych, zezwolił podmiotom, które nie mają obowiązku badania sprawozdań finansowych, na stosowanie do rozliczania skutków transakcji leasingowych zasad przyjętych w ustawach o podatku dochodowym [Ustawa o rachunkowości, 1994, art. 3, ust. 6]. Od 1 stycznia 2016 r. rozszerzono to prawo na podmioty, które za poprzedni rok obrotowy nie przekroczyły co najmniej dwóch z trzech następujących wielkości: 17 000 000 zł w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego, 34 000 000 zł w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy, 50 osób w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty. Są to kryteria określone w ustawie o rachunkowości dla małych jednostek, jednak z prawa uproszczeń przy rozliczaniu transakcji leasingowych mogą skorzystać nie tylko te podmioty, które formalnie przyjęły reżim małych podmiotów, ale wszystkie, które spełniają wyżej przedstawione warunki. Ustawy o podatku dochodowym nie posługują się pojęciem leasingu finansowego i operacyjnego, wskazują tylko konsekwencje wynikające z zawarcia określonego typu umowy i na tej podstawie klasyfikuje się je powszechnie do wyżej wymienionych grup. Z tekstu art. 17f ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz art. 23f ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych wynika, że umowa leasingu finansowego to taka, która została zawarta na czas określony, w którym to finansujący otrzymuje co najmniej spłatę wartości początkowej przedmiotu, a ponadto zawierająca w swojej treści postanowienie, że odpisów amortyzacyjnych dokonuje korzystający. Umowy leasingu operacyjnego to takie, które spełniają warunki opisane w art. 17b ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz art. 23b ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, a więc zostały zawarte na czas określony, odpowiadający co najmniej 40% okresu normatywnej amortyzacji i które dodatkowo zawierają warunek, że w okresie objętym umową finansujący otrzyma od korzystającego kwotę odpowiadającą co najmniej cenie nabycia (kosztowi wytworzenia) przedmiotu leasingu. Tak postawione warunki klasyfikowania umów leasingowych powodują, że jeśli tylko umowa nie jest zawarta na okres krótszy niż 40% okresu normatywnej amortyzacji, może być traktowana jako umowa leasingu operacyjnego, a więc rozliczana w prosty sposób, pozwalający na zaliczenie całej raty w ciężar kosztów zarówno bilansowych, jak i podatkowych. Praktyka wskazuje, że zwykle w trakcie umowy korzystający spłaca finansującemu całą wartość przedmiotu leasingu. W związku z takimi zapisami, jednostki sektora małych i średnich przedsiębiorstw mogą zastosować znaczne uproszczenia w księgowym rozliczaniu umów leasingowych. Wynika z tego odpowiedni sposób odnoszenia do wyniku finansowego kosztów powstających na podstawie

zawartej umowy. Z punktu widzenia całkowitej kwoty kosztów powstających w trakcie okresu umowy nie ma różnicy między leasingiem finansowym i operacyjnym, ale jest ona zauważalna w ich rozkładzie w czasie, a w przypisaniu do odpowiednich segmentów wyniku finansowego widać różnicę.

2. Wycena zapasów i należności oraz jej skutki wynikowe

Na wynik finansowy wpływają również skutki wyceny aktywów operacyjnych o charakterze obrotowym. W tym obszarze można wskazać kilka możliwości wyboru stosowanych rozwiązań [Kuzior, 2011a, s. 328-331]. Część z nich dotyczy wszystkich podmiotów gospodarczych, niektóre tylko tych należących do sektora MMŚP.

Pierwsza możliwość wyboru związana jest z ustalaniem wartości materiałów i towarów. Zasadniczo powinny być one ujmowane w księgach rachunkowych i w sprawozdaniu finansowym według cen nabycia. Jednak jeśli nie zniekształca to stanu aktywów i wyniku finansowego, można je wyceniać na poziomie cen zakupu, co oznacza, że koszty związane z zakupem są odnoszone w momencie ich poniesienia do wyniku finansowego, a nie rozliczane w czasie w ślad za rozchodem materiałów i towarów.

Drugą kwestią jest wybór metody wyceny rozchodu zapasów. Jednostki mogą stosować rozwiązania opisane w art. 34 ust. 4, czyli wybierać między FIFO, LIFO, średnią ceną ważoną / średnim kosztem ważonym lub metodą szczegółowej identyfikacji. Ustawa o rachunkowości dopuszcza też stosowanie stałych cen / kosztów ewidencyjnych do ewidencji bieżącej zapasów, powiązane z ustalaniem i rozliczaniem odchyleń. Zastosowana metoda wpływa na rozkład w czasie kosztów związanych ze zużyciem materiałów lub z rozchodem sprzedanych zapasów.

Trzecim wariantowym rozwiązaniem w zakresie wyceny zapasów jest wycena produkcji w toku. Jeżeli nie zniekształca to stanu aktywów i wyniku finansowego (a więc wtedy, gdy udział ilościowy produkcji w toku w całkowitej ilości produktów jest nieznaczny), jednostki mogą wyceniać produkcję w toku w sposób uproszczony, to jest na poziomie tylko kosztów bezpośrednich, materiałów bezpośrednich lub nie wyceniać jej wcale, przypisując wszystkie koszty produkcji wyrobom gotowym. Zastosowanie takiego rozwiązania powoduje początkowo odniesienie do wyniku finansowego wyższych niż faktycznie poniesiono kosztów wytworzenia produktów. Jednostki mogą również zaliczyć do kosztów wartość materiałów i towarów w momencie ich zakupu. W takiej sytuacji istnieje

je konieczność korekty kosztów o wartość niezutytych materiałów i niesprzedanych towarów nie później niż na dzień bilansowy. Podobne rozwiązanie można zastosować do wyrobów gotowych, odnosząc do wyniku finansowego ich wartość w momencie wytworzenia, przy czym na dzień bilansowy należy ustalić wartość wyrobów niesprzedanych i wycenić ją na poziomie ceny sprzedaży netto takiego samego lub podobnego przedmiotu, pomniejszonej o przeciętnie osiągnięty przy sprzedaży zysk brutto [ustawa o rachunkowości, 1994, art. 28, ust. 3].

Tylko dla mniejszych jednostek gospodarczych przewidziano uproszczenie w zakresie wyceny produktów. Zgodnie z art. 28 ust. 4a ustawy o rachunkowości, w przypadku gdy roczne sprawozdanie finansowe jednostki nie podlega obowiązkowi badania w myśl art. 64 ust. 1, to obliczając koszt wytworzenia produktu, jednostka może do kosztów bezpośrednich doliczyć koszty pośrednie związane z wytworzeniem tego produktu, niezależnie od poziomu wykorzystania zdolności produkcyjnych. Ustawodawca zastrzega jednak, że ustalony w ten sposób koszt wytworzenia nie może być wyższy od ceny sprzedaży netto produktów. Takie rozwiązanie zwalnia jednostki od ustalania normalnych zdolności produkcyjnych i rozliczania pośrednich stałych kosztów wytwarzania na tę ich część, która zwiększa koszt wytworzenia produktów oraz tę, którą należy bezpośrednio odnieść do wyniku finansowego. Uproszczone rozwiązanie przyjęte w ustawie w zasadzie nie wpływa na ostateczną kwotę raportowanego wyniku, zmienia jedynie jego strukturę. Jeśli bowiem jednostka wycenia produkty zgodnie z ogólnymi zasadami wskazanymi w ustawie, koszty niewykorzystanych zdolności powinna odnosić do wyniku ze sprzedaży, w przypadku uproszczonej wyceny produktów, odpis doprowadzający je do poziomu ceny sprzedaży netto odszony jest, jako odpis aktualizujący, do pozostałych kosztów operacyjnych.

Wynik finansowy może też być obciążony odpisami aktualizującymi operacyjne aktywa obrotowe. Zmniejszenie wartości zapasów do ich ceny sprzedaży netto następuje, jeżeli ma miejsce obniżenie ich wartości użytkowej lub handlowej. Odpisami aktualizującymi muszą być też objęte należności, głównie handlowe, jeśli istnieje prawdopodobieństwo, że nie przyniosą one oczekiwanych korzyści ekonomicznych, a więc jeśli jest wątpliwe, czy zostaną uregulowane. W ramach przyjętej polityki rachunkowości jednostki powinny przedstawić wypracowane metody szacowania odpisów aktualizujących, w szczególności należności. Wysokości tych odpisów, a następnie ich ewentualne korekty, kształtują wynik z pozostałej działalności operacyjnej jednostki.

3. Wycena inwestycji i jej wpływ na kształtowanie się wyniku finansowego

Zasady wyceny inwestycji, a w szczególności sposób odnoszenia jej skutków, uzależnione są od charakteru tych aktywów. Ustawa o rachunkowości w art. 28 odrębnie wskazuje metody wyceny bilansowej inwestycji niefinansowych (głównie w nieruchomości i wartości niematerialne i prawne) oraz finansowych. W przypadku obu grup wskazane są dwie możliwości, które bazując na podejściu do wyceny prezentowanym w literaturze, można określić jako modele kosztu historycznego i modele wartości godziwej [Buk, 2014, s. 57]. Wybór modelu dotyczy podmiotów innych niż mikropodmioty, ponieważ te ostatnie nie mogą stosować do wyceny wartości godziwej [ustawa o rachunkowości, 1994, art. 28a]. W przypadku wyceny inwestycji niefinansowych w modelu wartości godziwej skutki odnoszone są, niezależnie od ich charakteru, do wyniku finansowego. Podobnie rzecz wygląda w przypadku inwestycji finansowych o charakterze krótkoterminowym, różnica polega jedynie na miejscu odnoszenia różnic z wyceny. Wycena długoterminowych inwestycji finansowych w wartości godziwej powoduje, że wzrost ich wartości ponad cenę nabycia odnoszony jest do kapitału z aktualizacji wyceny, nie do wyniku finansowego. Decyzja o stosowaniu modelu wartości godziwej może mieć zatem duży wpływ na kwotę prezentowanego wyniku. Jednak w przypadku mniejszych podmiotów, inwestowanie zwykle nie występuje na dużą skalę, a więc możliwości kształtowania wyniku są mniejsze. Mniejsze są też potrzeby takich działań ze strony podmiotów, które nie mają szerokiego kręgu odbiorców sprawozdania finansowego. Wycena w koscie historycznym, wymagającym jedynie odpisów z tytułu utraty wartości jest niewątpliwie rozwiązaniem prostszym i tańszym. Wycena w wartości godziwej zwykle pochłania więcej kosztów, niż przynosi korzyści użytkownikom sprawozdania. Tu warto dodać, że podmiotom, które nie spełniają co najmniej dwóch spośród trzech warunków wskazanych w ustawie dla małych jednostek (określonych w art. 3 ust. 1c), a nie są mikropodmiotami, przysługuje prawo wyboru modelu wyceny aktywów finansowych. Mogą one bowiem zrezygnować ze stosowania rozporządzenia ministra finansów dotyczącego wyceny instrumentów finansowych, które w zasadzie narzuca konieczność stosowania wartości godziwej [Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r.].

4. Podatek dochodowy jako element wyniku finansowego

U osób prawnych sporządzających sprawozdanie finansowe zgodnie z art. 37 ust. 8 ustawy o rachunkowości na wynik finansowy wpływa podatek dochodowy, który składa się z części bieżącej i odroczonej. Część bieżącą stanowi kwota zo-

bowiązania jednostki z tytułu tego podatku za bieżący rok obrotowy, ustala się ją zgodnie z zasadami zawartymi w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych. Część odroczonego to kwota, która będzie stanowiła zobowiązanie podatkowe lub jego zmniejszenie w przyszłych okresach. Podatek odroczony wynika głównie z nieakceptowania przez prawo podatkowe skutków wyceny bilansowej aż do momentu ich faktycznej realizacji. Część różnic przejściowych w wartości bilansowej i podatkowej aktywów może być wyeliminowana przez przyjęcie zasad wyceny stosowanych w rachunkowości, które są też uznawane przez prawo podatkowe. W szczególności dotyczy to np. odrzucenia wyceny w wartości godziwej czy przyjęcia zasad amortyzacji podatkowej również do celów bilansowych. Nie można jednak uniknąć różnic przejściowych w związku z koniecznością zachowania zasady ostrożnej wyceny, której wyrazem są np. odpisy z tytułu utraty wartości aktywów czy tworzone rezerwy. Ustalanie kwot podatku odroczonego wymaga prowadzenia odpowiedniej ewidencji pozwalającej wyodrębnić wartości podatkowe i bilansowe aktywów i zobowiązań. Proces ustalania podatku odroczonego jest złożony i pracochłonny [Kamieniecka, 2013, s. 51], ustawodawca zezwolił w związku z tym podmiotom, które nie mają ustawowego obowiązku badania sprawozdań finansowych, oraz tym, które spełniają warunki określone dla małych jednostek, nawet gdyby te nie podjęły decyzji o stosowaniu uroszczeń wskazanych dla tej grupy jednostek, na odstąpienie od ustalania i prezentowania podatku odroczonego. Dlatego też na wynik finansowy małych i średnich podmiotów zazwyczaj wpływa tylko podatek bieżący. Biorąc pod uwagę fakt, że takie jednostki zwykle nie mają potrzeby stosowania instrumentów polityki rachunkowości dla kreowania wyniku finansowego, podatek odroczony (w szczególności rezerwy) nie stanowiłby dużego obciążenia wyniku.

5. Prezentacja informacji o elementach kształtujących wynik finansowy w sprawozdaniu finansowym

Każda jednostka gospodarcza prowadząca rachunkowość ma obowiązek sporządzenia rachunku zysków i strat. Zakres informacji prezentowanych w tym elemencie raportu wynika z załącznika nr 1, nr 4 i nr 5 do ustawy o rachunkowości. Jednostki, które po spełnieniu warunków zdecydowały się przyjąć reżim podmiotów mikro, sporządzają rachunek zysków i strat w wersji porównawczej, bardzo uproszczonej [Dadacz, 2014]. Załącznik nr 4 do ustawy o rachunkowości wskazuje na konieczność prezentowania w zasadzie tylko ogólnych danych o elementach kształtujących wynik ze sprzedaży, z wyróżnieniem jedynie informacji o czterech kategoriach kosztów rodzajowych. Wszystkie pozostałe przychody i zyski oraz koszty i straty są prezentowane łącznie. Dodatkowo w przypadku jednostek

mikro we wprowadzeniu do sprawozdania finansowego są wskazywane przyjęte przez jednostkę zasady wyceny aktywów i zobowiązań, natomiast nie są ujawniane żadne informacje uzupełniające do rachunku zysków i strat. Informacja prezentowana przez jednostki mikro o elementach kształtujących wynik finansowy jest bardzo uboga.

Małe i średnie przedsiębiorstwa niebędące mikropodmiotami mają możliwość wyboru wariantu prezentowania rachunku zysków i strat, a tym samym sposobu ewidencji kosztów podstawowej działalności operacyjnej. Dla jednostek małych określonych w art. 3 ust. 1c i 1d ustawy o rachunkowości, dla których organ zatwierdzający przyjął wskazane w ustawie zasady sporządzania sprawozdań finansowych, właściwe dla tej grupy jednostek, zakres informacji prezentowanych w rocznym raporcie określa załącznik nr 5. W porównaniu do pełnego sprawozdania, bardzo ograniczone zostały obowiązki w zakresie przedstawiania szczegółów dotyczących pozostałej działalności operacyjnej – jednostki ujawniają odrębnie tylko informacje o odpisach aktualizujących aktywa niefinansowe [Poniatowska, 2015, s. 318].

Jednostki niebędące ani mikro ani małymi podmiotami prezentują rachunek zysków i strat zgodnie ze wzorem zamieszczonym w załączniku nr 1. Mają one również prawo zamieszczać w raporcie informacje z mniejszą szczegółowością niż wynika to z załącznika ograniczając je tylko do wierszy oznaczonych dużymi literami i cyframi rzymskimi. Warunkiem skorzystania z tego uproszczenia jest nieprzekroczenie w dwóch kolejnych latach warunków określonych w art. 50 ust. 2 ustawy o rachunkowości, dotyczących średniorocznego zatrudnienia, sumy aktywów i przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów oraz operacji finansowych. Stosując to uproszczenie jednostki prezentują informacje o wszystkich kategoriach przychodów i kosztów kształtujących wynik finansowy, nie podają jednak żadnych szczegółowych kategorii pozostałych kosztów i przychodów operacyjnych oraz przychodów i kosztów finansowych. W efekcie tak sporządzony rachunek zysków i strat jest mniej szczegółowy niż ten, który sporządzają małe podmioty.

Jednostki, które prezentują rachunek zysków i strat zgodnie z wymaganiami określonymi w załączniku nr 1 i nr 5, sporządzają też informację dodatkową. Zamieszczają w niej po pierwsze opis przyjętych zasad wyceny, których rezultaty wpływają na wynik finansowy, a po drugie dane objaśniające do informacji prezentowanych w rachunku zysków i strat. Ze względu na rozmiary prowadzonej działalności, w przypadku małych i średnich podmiotów informacja dodatkowa będzie zwykle sporządzana z mniejszą szczegółowością niż w przypadku jednostek większych [Poniatowska, 2014, s. 39]. Dane objaśniające do pozycji rachunków

i strat zapewniają w pierwszej kolejności informacje o dokonanych odpisach aktualizujących wartość aktywów trwałych i obrotowych (a więc wielkościach szacunkowych ustalanych przez jednostkę), o kwotach różniących wynik brutto i podstawę opodatkowania podatkiem dochodowym.

Podsumowanie

Uproszczenia w zakresie ustalania wyniku finansowego przez jednostki sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw wynikają z określonych w ustawie o rachunkowości możliwości wyceny bieżącej i bilansowej składników sprawozdania finansowego, a także przysługującego tym jednostkom prawa do nie stosowania niektórych rozwiązań. Uproszczenia, które mogą być stosowane przez te podmioty, w zasadzie nie wpływają na wysokość wyniku finansowego, ale na jego strukturę. Wyjątkiem jest odstępianie od ustalania podatku odroczonego, który wpływa na ostateczną wartość wyniku netto. Wydaje się jednak, biorąc pod uwagę istotność tych kwot, że ich pominięcie nie wpływa negatywnie na przedstawienie wiernego i rzetelnego wyniku finansowego. Należy jednak zauważyć, że warunki stosowania poszczególnych uproszczeń nie są jednolite, w niektórych sytuacjach dotyczą tylko jednostek mikro, w innych tych, które nie mają obowiązku badania sprawozdań (koszt wytworzenia produktów), odmiennie ustalono zasady dotyczące rozliczania transakcji leasingowych i podatku odroczonego, a jeszcze inaczej prawa do odstąpienia od stosowania rozporządzenia dotyczącego instrumentów finansowych.

Jednostki gospodarcze należące do sektora mikro-, małych i średnich podmiotów mogą stosować uproszczenia w zakresie prezentowania informacji o elementach kształtujących wynik finansowy. W szczególności dotyczy to jednostek mikro, które począwszy od roku obrotowego kończącego się 31 grudnia 2014 r. mogą sporządzać sprawozdanie w niespotykanej dotychczas uproszczonej postaci. Użytkownicy otrzymują tylko bardzo syntetyczne informacje o kwotach kosztów i przychodów kształtujących wynik finansowy. Są też pozbawieni jakichkolwiek danych uzupełniających do tego elementu sprawozdania. Przyjmuje się, że wszelkie uproszczenia zarówno w zakresie wyceny, jak i sprawozdawczości finansowej mają pozytywny wpływ na koszty prowadzenia rachunkowości, co w przypadku jednostek sektora MMŚP jest sprawą szczególnie istotną.

Literatura

- Buk H. (2014), *Krajowe i międzynarodowe standardy sprawozdawczości finansowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice.
- Dadacz J. (2014), *Uproszczenie rachunkowości jednostek „mikro”*, „Rachunkowość”, nr 9.
- Kamieniecka M. (2013), *Sprawozdawczość MŚP w zakresie odroczonego podatku dochodowego – propozycje zmian* [w:] Z. Luty, A. Łakomiak, A. Mazur (red.), *Przyszłość rachunkowości i sprawozdawczości – założenia, zasady, definicje. Kierunki zmian prawa bilansowego w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław.
- Krajowy Standard Rachunkowości nr 4 Utrata wartości aktywów (KSR 4). Dz.Urz. Ministra Finansów z dnia 23 kwietnia 2012 r., poz. 15.
- Krajowy Standard Rachunkowości nr 5 Leasing, najem i dzierżawa (KSR 5). Dz.Urz. Ministra Finansów z dnia 30 grudnia 2011 r., Nr 9.
- Kuzior A. (2011a), *Ewidencyjne ujęcie zakupu i zużycia materiałów* [w:] Z. Messner, J. Pfaff (red.), *Rachunkowość finansowa z uwzględnieniem MSSF*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kuzior A. (2011b), *Rzeczowe aktywa trwałe* [w:] Z. Messner, J. Pfaff (red.), *Rachunkowość finansowa z uwzględnieniem MSSF*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Poniatowska L. (2014), *Sprawozdanie finansowe MŚP według ustawy o rachunkowości* [w:] A. Kuzior, J. Pfaff, L. Poniatowska, M. Rówińska, *Kierunki transformacji sprawozdawczości małych i średnich przedsiębiorstw na tle regulacji międzynarodowych*, CeDeWu, Warszawa.
- Poniatowska L. (2015), *Zmiany w sprawozdawczości finansowej w regulacjach ustawy o rachunkowości* [w:] B. Nita (red.), *Teoria rachunkowości, sprawozdawczości i analiza finansowa*, Prace Naukowe, nr 388, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych, Dz.U. 2001, Nr 149, poz. 1674 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. 2013, poz. 330 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. 2014, poz. 851 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz.U. 2012, poz. 361 z późn. zm.

**ACCOUNTING POLICY OF MSME IN A FIELD OF PROFIT
AND LOSS MEASUREMENT AND PRESENTATION**

Summary: The article presents, based on Polish Accounting Act, possibilities of implementation of accounting policy tools by MSME (micro-, small- and medium-sized entities). Problem was described in a context of expenses and revenues valuations. Attention was paid to assets measurement and way of financial data presentation (in financial statement). Rules and methods of tangible and intangible assets depreciation and amortization were presented, possibilities of lease contract classification were described (from the point of view of measurement of expenses). Principles of inventories valuations were characterized. Attention was paid to results of investment valuation (expenses and revenues). Problem of corporate income tax – current and differed was mentioned. At the end simplification in financial reporting concerning profit and loss account for MSME were presented, including micro-entities.

Keywords: micro, small and medium sized entities, profit or loss, assets measurement, financial statement.